ВІСНИК науки та освіти
серії: філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія
ISSN 2786-6165 (ONLINE) № 4(34)2025
Bulletin of Science and Education

УДК 373.3:316.77:159.954

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-1723-1732

Фатьянова Тетяна Олександрівна асистентка кафедри початкової освіти, Бердянський державний педагогічний університет, м. Запоріжжя https://orcid.org/0000-0001-5302-6296

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ

Анотація. У статті досліджується роль медіаосвіти у формуванні критичного мислення здобувачів початкової школи в контексті сучасних освітніх трансформацій, зумовлених вимогами інформаційного суспільства та положеннями Концепції Нової української школи. Зазначається, що молодші школярі є активними споживачами медіаконтенту, однак часто не володіють достатніми навичками критичного аналізу отримуваної інформації, що підвищує їхню вразливість до маніпулятивних впливів. Автори акцентують на необхідності розробки ефективних методик медіаосвіти, які враховували б вікові особливості та пізнавальні можливості молодших школярів.

Проведено аналіз сучасних наукових підходів до визначення понять «критичне мислення» та «медіаграмотність», розглянуто педагогічні умови та інноваційні методики їх інтеграції у початкову школу. Особлива увага приділена використанню інтерактивних навчальних ігор як ефективного інструмента розвитку аналітичних і рефлексивних навичок. Подано приклади практичних ігрових завдань («Правда чи фейк?», «Редактор новин», «Медіа детективи» тощо), що сприяють формуванню здатності учнів критично осмислювати інформацію, розпізнавати фейковий контент та аргументовано висловлювати власну думку.

У статті обґрунтовано доцільність створення медіаосвітнього середовища, підготовки педагогів та інтеграції медіаосвітніх технологій у навчальні дисципліни. Дослідження підтверджує ефективність впровадження медіаосвіти як засобу розвитку критичного мислення та формування свідомого, відповідального ставлення до інформаційного простору в здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: медіаосвіта, критичне мислення, початкова школа, медіаграмотність, інтерактивні методи навчання, медіатехнології, освітній процес.

Fatianova Tetiana Oleksandrivna Assistant Lecturer at the Department of the Primary Education, Berdyansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, https://orcid.org/0000-0001-5302-6296

FORMATION OF CRITICAL THINKING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH MEDIA EDUCATION TOOLS

Abstract. The article explores the role of media education in developing critical thinking skills among primary school students within the context of contemporary educational transformations driven by the demands of the information society and the principles of the New Ukrainian School Concept. It is noted that younger students are active consumers of media content, yet often lack sufficient skills to critically analyze the information they receive, which increases their vulnerability to manipulative influences. The authors emphasize the need to develop effective media education methodologies that take into account the age-specific characteristics and cognitive abilities of younger learners.

The study analyzes current academic approaches to defining the concepts of "critical thinking" and "media literacy," and examines the pedagogical conditions and innovative methods for integrating these concepts into primary education. Particular attention is given to the use of interactive educational games as an effective tool for developing analytical and reflective skills. Examples of practical game-based tasks are provided-such as "Truth or Fake?", "News Editor", and "Media Detectives" – which help students learn to critically assess information, identify fake content, and express their opinions with reasoned arguments.

The article substantiates the relevance of creating a media-educational environment, training educators, and integrating media education technologies into academic subjects. The research confirms the effectiveness of media education as a means of fostering critical thinking and shaping a conscious, responsible attitude toward the information space among primary school students.

Keywords: media education, critical thinking, primary school, media literacy, interactive teaching methods, media technologies, educational process.

Постановка проблеми. Сучасна освіта в Україні зазнає змін відповідно до вимог інформаційного суспільства, що вимагає активного використання медіа в освітньому процесі. Важливу роль у цьому відіграє концепція Нової української школи, яка спрямована на формування у здобувачів початкової освіти не лише предметних знань, а й ключових компетентностей, зокрема критичного мислення та медіаграмотності.

Молодші школярі є активними споживачами медіаконтенту та володіють базовими цифровими навичками. Щодня вони взаємодіють із різною інформацією: рекламою, новинами, оголошеннями, які впливають на їхні уявлення про навколишній світ, соціальні відносини та власну

поведінку. Водночас відсутність критичного підходу до аналізу медіаповідомлень може призводити до некритичного сприйняття інформації, стереотипного мислення та підвищеної вразливості до маніпулятивного контенту.

Отже, важливою проблемою сучасної початкової освіти є розробка та впровадження ефективних методик медіаосвіти, спрямованих на розвиток критичного мислення у молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку критичного мислення в здобувачів початкової освіти є об'єктом активного дослідження сучасних науковців. Зокрема, поняття «критичне мислення» розглядається у працях А. Барбінової, О. Пометун, О. Шквир та інших. Взаємозв'язок критичного мислення та медіаосвіти досліджується у роботах О. Волошенюк, І. Ладики, О. Гарматій, І. Страгіної тощо.

Я. Падалко та О. Слаба у своєму дослідженні зазначають, що медіаосвіта є важливою частиною сучасного освітнього процесу, спрямованою на розвиток критичного мислення та формування навичок, необхідних для успішної соціалізації в інформаційному суспільстві. Цифрова освіта також змінює підхід до сприйняття інформації, наголошуючи на важливості творчої діяльності та доступності засобів масової інформації [1, с. 297].

Погляди О. Невмержицької дещо відрізняються. Дослідниця зазначає, що, хоча медіа відіграють важливу роль у процесі соціалізації, їхнє неконтрольоване використання може мати негативні наслідки. Зокрема, засоби масової інформації можуть віддаляти людину від реального світу, спотворювати ціннісні орієнтири, сприяти поширенню агресії, формувати стереотипи та почуття помсти, а також ускладнювати розмежування віртуальної та реальної дійсності. Крім того, науковиця наголошує, що медіа можуть сприяти поверхневому сприйняттю інформації, формувати споживацьке мислення та гальмувати особистісний розвиток [2, с. 116].

Комплексний аналіз наукових джерел свідчить про підвищений інтерес до цієї теми й серед закордонних дослідників. Зокрема, E. Lee, S. Livingstone та E. Goodman підкреслюють, що медіаосвіта сприяє розвитку вміння свідомо обирати медіатексти, аналізувати їхній зміст, правильно трактувати інформацію та перевіряти її правдивість. Цифрова освіта також навчає виявляти приховані смисли, розпізнавати маніпулятивні впливи, формувати власні обґрунтовані судження щодо медіапродукції та творчо використовувати здобуті знання у практичній діяльності [3].

Н. Лапушкіна та Р. Падалка у своєму дослідженні, підкреслили, що ефективне впровадження медіаосвіти в сучасний освітній процес потребує застосування основних стратегій критичного мислення [4, с. 197]. Науковці А. Юнчик та О. Шквир теж зазначають, що впровадження основних засад

медіаграмотності потребує розвитку критичного мислення для того, щоб виконувати аналіз, порівняння, синтез для оцінювання інформації із різних джерел [5, с. 46].

Досвід українських та закордонних науковців підтверджує необхідність інтеграції медіаосвіти в освітній процес початкової школи для розвитку критичного мислення учнів. Це сприятиме не лише підготовці молодого покоління до життя в сучасному інформаційному суспільстві, а й формуванню здатності усвідомлювати вплив медіа на психологію людини та її життєдіяльність загалом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний інтерес науковців до питання формування критичного мислення засобами медіаосвіти, залишаються аспекти, які потребують глибшого дослідження. Зокрема, основна проблема полягає в недостатньому вивченні впливу медіаосвіти на розвиток критичного мислення здобувачів початкової освіти. Більшість досліджень орієнтовані на учнів середньої та старшої школи, що не враховує особливостей вікового розвитку і пізнавальних можливостей молодших учнів. Це вимагає адаптованих підходів, які наразі залишаються поза увагою наукової спільноти.

Одним із ключових аспектів, що потребує уваги, є обмежене використання ігрових методів у процесі розвитку критичного мислення. Ігрові технології, які довели свою ефективність у початковій освіті, мають значний потенціал у формуванні медіаграмотності. Проте їх застосування для розвитку аналітичних і рефлексивних навичок залишається недостатньо розробленим та апробованим. Таким чином, дослідження спрямоване на подолання наявних прогалин шляхом упровадження інноваційних методик, які дозволяють максимально ефективно використовувати потенціал медіаосвіти у розвитку критичного мислення молодших школярів.

Мета статті: дослідити роль медіаосвіти у формуванні критичного мислення здобувачів початкової освіти та обґрунтувати ефективність використання медіаосвітніх технологій для розвитку аналітичних навичок учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Критичне мислення є однією з ключових навичок XXI століття, необхідних для успішної соціалізації та самореалізації особистості. Важливість його розвитку особливо підкреслюється в Концепції Нової української школи, яка спрямована на формування компетентнісного підходу до навчання, зокрема медіаграмотності та вміння працювати з інформацією. Освітня реформа передбачає, що процес навчання має бути не лише інформативним, а й розвивальним, орієнтованим на розвиток здобувачів освіти як свідомих громадян, здатних до самостійного мислення, аналізу інформації та прийняття зважених

рішень. Одним із важливих напрямів у цьому контексті є медіаосвіта, що забезпечує учнів навичками свідомого сприйняття медіаконтенту, виявлення маніпулятивних впливів та оцінки правдивості інформації.

Поняття «критичне мислення» широко представлене в науково-педагогічній літературі, проте його тлумачення залишається неоднозначним. Вивчення фахових словників свідчить, що критичне мислення визначається як сукупність умінь і навичок, які допомагають людині формулювати обґрунтовані висновки шляхом аналізу та порівняння інформації.

О. Пометун визначає критичне мислення як особливий тип мислення, що характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та здатністю до рефлексії. Воно формується в процесі навчання і передбачає розвиток умінь аналізувати та оцінювати інформацію з різних джерел, висувати та обґрунтовувати альтернативні варіанти розв'язання проблем, приймати зважені рішення та діяти усвідомлено [6, с. 90]. D. Halpern підкреслювала важливість розмежування критичного мислення та звичайного критиканства, зазначаючи, що критичне мислення передбачає активну участь у процесі розв'язування проблем [7].

Спираючись на дослідження О. Шквир та на основі проведеного аналізу літератури, було сформульовано власне визначення, де зазначається, що під поняттям «критичне мислення» слід розуміти логічний процес мислення, спрямований на ухвалення рішень за допомогою інтелектуальних і комунікативних технік [8, с. 28].

Критичне мислення є важливим елементом освітнього процесу, оскільки воно сприяє формуванню в учнів уміння аналізувати, оцінювати та застосовувати отримані знання. Одним із дієвих способів розвитку критичного мислення є використання сучасних медіатехнологій, які створюють інтерактивне освітнє середовище. Група науковців у складі М. Томинець та М. Горват підкреслює, що впровадження медіатехнологій в освітній процес початкової школи сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. Завдяки інтерактивному формату подання матеріалу діти не просто споживають інформацію, а взаємодіють із відео-, аудіо- та графічним контентом, що покращує розуміння та засвоєння знань. Зокрема, використання інтерактивних вправ і навчальних ігор на медіаплатформах залучає учнів до активної участі в освітньому процесі. Вони можуть виконувати завдання, відповідати на запитання та працювати з мультимедійними ресурсами, що робить навчання захопливим і підвищує їхню мотивацію до освоєння навчального матеріалу [9, с. 243]. До ключових педагогічних умов впровадження медіаосвіти в початковій школі відносять:

1. Створення медіаосвітнього середовища: оснащення навчальних закладів сучасними цифровими засобами (інтерактивні дошки, планшети,

ноутбуки, доступ до Інтернету); використання освітніх онлайн-платформ, мультимедійних ресурсів для ілюстрації навчального матеріалу; організація спеціальних куточків або зон у класі для медіаактивностей.

2. Підготовка педагогів до медіаосвітньої діяльності: проведення тренінгів та семінарів для вчителів щодо основ медіаграмотності та критичного мислення; ознайомлення педагогів із сучасними медіаінструментами, методами аналізу інформації та технологіями безпечного користування Інтернетом; використання інноваційних педагогічних методик.

3. Інтеграція медіаосвітніх технологій у навчальні дисципліни: поєднання традиційних методів навчання з цифровими технологіями (завдання з використанням онлайн-ресурсів, перегляд і обговорення відеоматеріалів); впровадження проєктної діяльності, пов'язаної з медіаосвітою (створення власних мультфільмів, блогів, інтерактивних історій); використання технологій доповненої реальності.

Як зазначає М. Попов, медіаосвіта, яка спрямована на розвиток навичок роботи з інформацією, є ефективним засобом формування критичного мислення. Вона передбачає навчання учнів розпізнаванню фейків, аналізу джерел, розумінню цінностей і переконань, які закладені в медіатекстах. Завдяки цьому учні можуть усвідомлено сприймати інформацію, відрізняти правдиві факти від маніпулятивних повідомлень, а також розвивати власні погляди на різні питання [10, с. 207].

Медіаосвіта в початковій школі передбачає використання інтерактивних методів навчання, які допомагають дітям легше засвоювати матеріал і закріплювати отримані знання на практиці. Основними методами є:

– аналіз медіатекстів – це дослідження різних форматів інформації, зокрема рекламних матеріалів, новинних статей, повідомлень у соціальних мережах;

– практичні завдання на розпізнавання фейків – виконання вправ, які допомагають дітям навчитися критично ставитися до інформації;

– інтерактивні ігри з медіаграмотності – використання рольових ігор, вікторин, симуляцій та інших інтерактивних методик, які допомагають дітям навчитися розпізнавати неправдиву інформацію, критично мислити та формувати власну думку [11].

Серед сучасних інструментів розвитку критичного мислення у здобувачів початкової освіти особливу увагу заслуговують інтерактивні навчальні ігри, які сприяють не лише розвитку когнітивних навичок, а й формуванню медіаграмотності. Інтерактивні ігри є потужними інструментами, що дозволяють дітям не тільки взаємодіяти з медіа, а й критично осмислювати інформацію, вчити їх оцінювати та аналізувати різноманітні медіатексти. Декілька таких ігор, які пропонується для використання в освітньому процесі.

«Правда чи фейк?»

Мета: формування вміння розрізняти правдиву та фейкову інформацію. Здобувачам початкової освіти демонструють короткі історії, заголовки новин або зображення з соціальних мереж, після чого вони мають визначити, чи є подана інформація правдивою, аргументуючи свою позицію.

«Редактор новин»

Мета: розвиток навичок редагування та критичного аналізу медіатекстів. Молодшим школярам надається «чернетка» новинного повідомлення з типовими маніпулятивними ознаками (емоційні заголовки, відсутність джерел, перебільшення тощо). Завдання полягає у перетворенні тексту на об'єктивний, точний та збалансований інформаційний матеріал.

«Медіа детективи»

Мета: формування вмінь критичного осмислення медіаінформації. Учні аналізують запропоновані кейси – пости у соціальних мережах, повідомлення в месенджерах або новини – виявляють потенційно неправдиві чи маніпулятивні елементи, ставлячи уточнювальні запитання для перевірки фактів.

«Створи новину»

Мета: розвиток розуміння структури новинного повідомлення та навичок інформаційної грамотності. Діти отримують набір фактів і мають самостійно створити новину, дотримуючись правил журналістської етики, логічної послідовності та нейтрального тону.

«Справжнє чи вигадане?»

Мета: стимулювання аналітичного мислення. Учням пропонуються уривки з текстів або зображення, які частково базуються на реальних подіях, а частково – вигадані. Завдання полягає у виокремленні реальних фактів і поясненні, чому інші є неправдивими.

«Медіалабораторія»

Мета: розвиток дослідницьких навичок. Молодші школярі працюють у групах над дослідженням інформації з відкритих джерел (інтернету, газет, відео) на задану тему, після чого презентують свої висновки, вказуючи на джерела інформації, рівень їх надійності та потенційні ознаки маніпуляцій.

«Інформаційний лабіринт»

Мета: формування навичок навігації в інформаційному просторі. Здобувачі початкової освіти отримують завдання знайти точну відповідь на запитання серед численних фрагментів інформації (деякі з яких є відволікаючими або маніпулятивними). У процесі гри діти вчаться перевіряти джерела, порівнювати дані та уникати когнітивних пасток.

Зазначені ігри не лише допомагають здобувачам початкової освіти усвідомлювати та оцінювати медіаконтент, але й формують навички,

необхідні для свідомого та безпечного перебування в сучасному інформаційному середовищі. Використання таких ігор в освітньому процесі робить його більш інтерактивним, захопливим і, головне, ефективним для розвитку критичного мислення у дітей.

Варто зазначити, що, на думку науковців А. Юнчик та О. Шквир, одним із ключових аспектів розвитку критичного мислення в учнів 1–2-х класів є формування ігрового освітнього середовища, яке сприятиме зацікавленості освітнім процесом. Важливо, щоб у ході використання ігрових методик діти навчалися формулювати власну думку та аргументовано її відстоювати. Для учнів 3–4-х класів доцільно застосовувати пошуково-дослідницькі завдання, обговорювати цікаві теми, моделювати проблемні ситуації, а також розвивати навички постановки запитань і знаходження відповідей, залучаючи різноманітні джерела інформації [5].

Дослідження Є. Суботи набуває особливої значущості, оскільки в ньому підкреслюється, що медіаосвіта не повинна слугувати засобом пропаганди чи ідеологізації. Натомість вона має стати ефективним інструментом для виховання патріотизму, підтримки молоді у виборі професійного шляху, збереження їхньої індивідуальності та запобігання подальшому поширенню медіазалежності [12]. Також варто зазначити, що розвиток критичного мислення в учнів має враховувати індивідуальні особливості молодших школярів, зокрема інтелектуальний потенціал, емоційний стан, ставлення до навчання, соціальне оточення, тип мислення та особливості пам’яті.

Висновки. У сучасному інформаційному суспільстві критичне мислення є однією з ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації та самореалізації особистості. Особливо актуальним є формування цієї навички у здобувачів початкової освіти, які є активними споживачами медіаконтенту, проте ще не володіють достатнім рівнем критичного аналізу інформації.

Аналіз наукових джерел та сучасних досліджень засвідчує, що інтеграція медіаосвіти в початкову школу сприяє розвитку аналітичного мислення учнів, формуванню навичок розпізнавання маніпуляцій та критичної оцінки інформації. Впровадження медіаосвітніх технологій в освітній процес допомагає створити інтерактивне середовище, що стимулює пізнавальну активність школярів. Значну роль у розвитку медіаграмотності грають навчальні ігри та інтерактивні методи, що активно використовуються в освітньому процесі. Освітні платформи, цифрові ресурси та спеціально розроблені ігрові методики сприяють ефективному засвоєнню знань, розвитку рефлексії та формуванню критичного мислення у дітей молодшого шкільного віку.

Попри значний прогрес у вивченні даної проблеми, залишаються аспекти, що потребують подальших досліджень. Зокрема, важливо розробити комплексну стратегію впровадження медіаосвіти у початкову школу, яка враховуватиме вікові особливості дітей та специфіку сучасного медіасередовища.

Література:

1. Падалко Я., Слаба О. Значення медіаосвіти та медіаграмотності у сучасному суспільстві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 2, № 61. С. 295–299.

2. Невмержицька О. Медіаосвіта як засіб формування критичного мислення особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. Т. 6, № 27. С. 114–117.

3. Lee E., Livingstone S., Goodman E. Putting media literacy on the map: opportunities and challenges in Europe. *Media@LSE*. 2024. Pp. 1–5.

4. Лапушкіна Н., Падалка Р. Медіаосвіта на уроках української літератури та мови. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. 2021. № 2 (41). С. 195–200.

5. Юнчик А., Шквир О. Педагогічні умови розвитку критичного мислення здобувачів початкової оссвіти. *Молодь і ринок.* 2023. № 5 (213). С. 44–49.

6. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98.

7. Halpern D.F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. 6th ed. New York: Routledge. 2022. 428 p.

8. Шквир О. Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок*. 2019. № 4 (171). С. 27–31.

9. Томинець М.П., Горват М.В. Формування медіакомпетентності здобувачів початкової освіти у процесі навчально-пізнавальної діяльності. *Освіта і наука*. 2024. № 1(36). С. 240–245.

10. Попов М.О. Медіаосвіта у сучасній педагогічний парадигмі. *Інформаційна педагогіка.* 2023. Т. 2, №58. С. 205–209.

11. Бібік Н. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: Літера, 2019. 208 с.

12. Субота Є. В. Упровадження медіаосвіти та медіаграмотності в сучасну українську освітню систему. *Культура України*. 2021. № 72. С. 24–33.

References:

1. Padalko, Y., & Slaba. O. (2023). Znachennia mediaosvity ta mediahramotnosti u suchasnomu suspilstvi [The importance of media education and media literacy in modern society]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical issues of the humanities, 61,* 295–299 [in Ukrainian].

2. Nevmerzhytska, O. (2020). Mediaosvita yak zasib formuvannia krytychnoho myslennia osobystosti [Media education as a means of forming critical thinking of the individual]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical issues of the humanities, 27,* 114–117 [in Ukrainian].

3. Lee, E., Livingstone, S., & Goodman, E. (2024). Putting media literacy on the map: opportunities and challenges in Europe. *Media@LSE,* 1–5 [in English].

4. Lapushkina, N., & Padalka, R. (2021). Mediaosvita na urokakh ukrainskoi literatury ta movy. Aktualni problemy humanitarnykh nauk [Media education in the lessons of Ukrainian literature and language]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical issues of the humanities, 2(41),* 195–200 [in Ukrainian].

5. Yunchyk, A., & Shkvyr, O. (2023). Pedahohichni umovy rozvytku krytychnoho myslennia zdobuvachiv pochatkovoi ossvity [Pedagogical conditions for the development of critical thinking of primary education students]. *Molod i rynok – Youth and the market, 5,* 44–49 [in Ukrainian].

6. Pometun, O. (2018). Krytychne myslennia yak pedahohichnyi fenomen [Critical thinking as a pedagogical phenomenon]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal, 2,* 89–98 [in Ukrainian].

7. Halpern, D.F. (2022). Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. 6th ed. New York: Routledge. 428 p. [in English].

8. Shkvyr, O. (2019). Krytychne myslennia molodshykh shkoliariv: sutnist i osoblyvosti [Critical Thinking of Younger Students: Essence and Features]. *Molod i rynok – Youth and the market, 4 (171),* 27–31 [in Ukrainian].

9. Tomynets, M.P., & Horvat, M.V. (2024). Formuvannia mediakompetentnosti zdobuvachiv pochatkovoi osvity u protsesi navchalno-piznavalnoi diialnosti [Formation of media competence of primary education students in the process of educational and cognitive activity]. *Osvita i nauka – Education and science, 1(36),* 240–245 [in Ukrainian].

10. Popov, M.O. (2023). Mediaosvita u suchasnii pedahohichnyi paradyhmi [Media education in the modern pedagogical paradigm]. *Informatsiina pedahohika – Information pedagogy, 58,* 205–209 [in Ukrainian].

11. Bibik, N. (2019). New Ukrainian school: a guide for teachers [New Ukrainian school: a guide for teachers]. Kyiv: Litera [in Ukrainian].

12. Subota, E. (2021). Uprovadzhennia mediaosvity ta mediahramotnosti v suchasnu ukrainsku osvitniu systemu [Introduction of media education and media literacy in the modern Ukrainian educational system]. *Kultura Ukrainy – Culture of Ukraine, 72,* 24–33 [in Ukrainian].